

RODITELJSKA PRAVICA

I. SPLOŠNO O RODITELJSKI PRAVICI

- **starši** v okviru roditeljske pravice **skrbijo za koristi otrok**, tako da jim zagotavljajo zdravo rast, skladen osebnostni razvoj in usposobitev za samostojno življenje in delo
- namen roditeljske pravice pa je **uresničevanje otrokovih koristi**
- dolžnosti ki jih imajo starši do otroka, so iz otrokovega stališča pravice (*otrokove pravice so izvedene iz dolžnosti staršev*)
- vendar otrok ne more zahtevati od staršev naj izvršujejo svoje dolžnosti, otrok ne more sam uveljavljati svojih pravic – zato lahko **CSD poseže v izvrševanje roditeljske pravice, če starši ne delajo v otrokovo korist**

II. SKRB STARŠEV ZA OTROKA V OKVIRU RODITELJSKE PRAVICE

- je roditeljska pravica je **dolžnostno upravičenje staršev**, ki ima 2 elementa:
 - skrb za otrokovo osebo (*vzgoja, varstvo, hrana, prenočišče, omogočanje bivanja...*)
 - skrb za otrokovo premoženje (*zastopanje otrok v pravnih poslov*)

SKRB STARŠEV ZA OTROKOVO OSEBO

VARSTVO OTROKA

- varstvo otroka pomeni odločitev, **kje bo otrok živel in stalen nadzor nad njegovim gibanjem**
- navadno otrok živi skupaj z obema staršema
- če starši ne živijo skupaj, se morajo **sporazumeti, kje bo otrok živel**, sicer o tem odloči sodišče
- starši so dolžni otroka varovati, zato **odgovarjajo za škodo, ki jo je otrok povzročil tretji osebi** – vrsta in obseg odgovornosti se presojata po otrokovi starosti

VZGOJA OTROKA

- vendar zakon **o vzgoji otroka nima nobenih podrobnejših določb**
- **vzgojni namen je identičen z namenom roditeljske pravice** – zagotavljanje zdrave rasti, skladnega razvoja otrokove osebnosti in usposobitev otroka za samostojno življenje in delo
- tudi o šolanju in izobraževanju zakon podrobneje ne govori
- Konvencija pa vsebuje **vrsto določb**, ki izražajo **pogoje za intelektualni in moralni razvoj otroka**
- otrok ima po Konvenciji **pravico do svobode izražanja**
- **starši imajo pravico usmerjati otroka** na način, prilagojen njegovim razvojnim zmožnostim
- Konvencija **prepoveduje posege v otrokove osebne pravice**, kar omogoča razvoj njegove osebnosti
- otrok ima **pravico do izobrazbe**, katere namen je popolnoma razviti otrokovo osebnost, nadarjenost, njegove umske in telesne sposobnosti, z izobraževanjem otrok pridobi moralno-etične vrednote

SKRB STARŠEV ZA OTROKOVO PREMOŽENJE

ZASTOPANJE OTROKA PO STARŠIH

- **starši zastopajo otroka**, ki nima popolne poslovne – sklepajo pravne posle v njegovem imenu in na njegov račun
- **starši ne morejo zastopati otroka** pri strogo osebnih pravnih poslih, pri katerih je potrebna njegova osebna odločitev (*naprava oporoke, priznanje očetovstva*)
- otrok, ki je delno poslovno sposoben lahko sam sklepa nekatere pravne posle
- **pomembnejše pravne posle** pa lahko sklepa le s **privolitvijo** ali **naknadno odobritvijo staršev**

- če starši ne dajo privolitve ali naknadne odobritve pravnega posla, **pravni posel sploh ne velja**
- v času dokler ni jasno ali bodo starši priznali pravni posel, je pravni posel **spodbojen**
- otrok, ki je dopolnil 15 let lahko samostojno razpolaga z zaslužkom in sklepa pravne posle glede zaslužka, sklene delovno razmerje ali pogodbo o delu, razpolaga z avtorskimi in iznajditeljskimi pravicami, razpolaga z osebnimi pravicami, pridobiva pravice in ne prevzema obveznosti, opravlja običajen pravni promet

UPRAVLJANJE OTROKOVEGA PREMOŽENJA

- v okviru zastopanja starši tudi **upravljajo otrokovo premoženje** v otrokovo korist
- **dohodke** od otrokovega premoženja lahko starši upravljajo samostojno, **privolitev CSD ni potrebna**
- tudi **za razpolaganje** s premožninami ali premoženjskimi pravicami manjše vrednosti **ni potrebna privolitev CSD**
- z **osnovnim premoženjem** otroka pa lahko starši **razpolagajo samo s privolitvijo CSD**
- **privolitev CSD** je nujno potrebna za:
 - katerokoli dejanje, ki ima za posledico premik v premoženju otroka (*odpoved dediščini, ko je dedič otrok*)
 - vsak večji poseg v otrokove premoženjske interese, čeprav ne gre za premik v premoženju (*poravnava*)
- če starši **niso zaprosili CSD za privoljenje**, je pravni posel **spodbojen**, sopogodbenu lahko odstopi pogodbe
- dokler še **ni jasno ali bo CSD dal privoljenje ali ne**, je pravni posel **spodbojen**
- če **CSD ne da privoljenja** za sklenitev pravnega posla, **pravni posel sploh ne velja**
- problem je, da delavci CSD niso usposobljeni za ugotavljanje, ali je nek pravni posel za otroka ugoden ali ne

IV. DOLŽNOSTI OTROKA ZA LAŽJE IZVRŠEVANJE RODITELJSKE PRAVICE

- **otrok** pod roditeljsko pravico **ima dolžnosti**, ki omogočajo lažje izvrševanje roditeljske pravice
 - otrok mora izpolnjevati odločitve, ki jih starši sprejmejo v njegovem interesu
 - otrok mora poslušati navodila svojih staršev
 - otrok mora pomagati staršem pri delih, ki so zanj primerna
 - otrok mora živeti pri starših oz. tam, kjer oni določijo
 - otrok mora prispevati k stroškom staršev za svoje preživljanje in izobraževanje če je star 15 let in zaposlen

V. IMETNIŠTVO IN IZVRŠEVANJE RODITELJSKE PRAVICE

IMETNIŠTVO

- **oče in mati** sta skupaj **imetnika roditeljske pravice**
- **imetnik roditeljske pravice** je samo **eden izmed staršev**:
 - če je drugi umrl
 - če je drugi neznan
 - če je drugemu odvzeta roditeljska pravica

IZVRŠEVANJE

- roditeljsko pravico **izvršujeta oče in mati sporazumno**
- če se starša ne moreta sporazumeti, **odloči o izvrševanju CSD**, ki pri svoji odločitvi upošteva otrokovo korist
- **roditeljsko pravico izvršuje** samo **eden izmed staršev**:
 - če je drugi zadržan (*zdravljenje, prestajanje kazni, delo v tujini*)
 - če otrok živi samo pri enem staršu
- mladoletni roditelj, ki ima popolno poslovno sposobnost, lahko izvršuje roditeljsko pravico v polnem obsegu

- mladoletni roditelj, ki nima popolne poslovne sposobnosti, ne more izvrševati roditeljske pravice

IZVRŠEVANJE RODITELJSKE PRAVICE, ČE OTROK ŽIVI PRI ENEM STARŠU

- če otrok živi pri enem staršu, je **treba odločiti sporazumno glede zadev, ki bistveno vplivajo na otrokov bodoči razvoj** (*odločitev o prenehanju šolanju, odločitev o izbiri poklica, sprememba osebnega imena*)
- izjemoma lahko **odloča samo roditelj**, pri katerem otrok živi, če bi bilo **nevarno odlašati** (*dovoljenje za operacijo*)
- roditelj, ki otroka nima pri sebi, **soodloča** o bistvenih zadevah le, če **izpolnjuje obveznosti do otroka** (*preživlja*)
- če se starši ne morejo sporazumeti o bistvenih odločitvah o tem **odloči CSD**
- če je v otrokovo korist, CSD ne sprejme mnenja nobenega od staršev, ampak **uveljavi lastno stališče**
- CSD lahko **izda začasni ukrep**, če bi ravnanje roditelja, pri katerem je otrok lahko ogrozilo njegove koristi

IZVRŠEVANJE RODITELJSKE PRAVICE V OMEJENEM OBSEGU

- če živi otrok le z enim staršem, **drugi ne izgubi roditeljske pravice**
- res je, da izvršuje roditeljsko pravico samo tisti od staršev, pri katerem je otrok, ampak **drugi starš ima določena upravičenja, s katerimi izvršuje roditeljsko pravico v omejenem obsegu**:
 - lahko soodloča pri daljnosežnih vprašanjih
 - lahko vpliva na vzgojo otroka ob osebnih stikih
 - lahko zahteva odločitev CSD, če se ne strinja s kakšnim ukrepom drugega starša

VIII. PRENEHANJE IN PODALJŠANJE RODITELJSKE PRAVICE

PRENEHANJE RODITELJSKE PRAVICE

- **roditeljska pravica preneha**:
 - s polnoletnostjo otroka
 - s predčasno pridobitvijo popolne poslovne sposobnosti otroka
 - s smrtjo otroka
 - s smrtjo obeh staršev
 - s posvojitvijo otroka
 - z odvzemom roditeljske pravice obema staršema
 - z odvzemom poslovne sposobnosti obema staršema

PODALJŠANJE RODITELJSKE PRAVICE

- če otrok zaradi telesnih ali duševnih napak ni sposoben skrbeti zase, se lahko roditeljsko pravico podaljša
- v takem primeru roditeljska pravica traja, dokler ne prenehajo razlogi zanjo
- o podaljšanju roditeljske pravice **odloča sodišče** v nepravdnem postopku:
 - na predlog enega ali obeh staršev
 - na predlog CSD
- predlog je treba podati pred otrokovo polnoletnostjo

PREDČASNA PRIDOBITEV POSLOVNE SPOSOBNOSTI IN POSLEDICE

- če **otrok pridobi popolno poslovno sposobnost** roditeljska pravica preneha:
 - s sklenitvijo zakonske zveze – z dovoljenjem CSD
 - zaradi pomembnih razlogov – po odločbi sodišča
- če zakonska zveza preneha pred polnoletnostjo, **roditeljska pravica ne oživi**
- **pogoji za predčasno pridobitev popolne poslovne sposobnosti** so: telesna zrelost, duševna zrelost in sposobnost za samostojno življenje – te pogoje je treba posebej ugotavljati (*pri 18. letu se domneva*)

- oseba, ki je pridobila popolno poslovno sposobnost ne potrebuje več posebnega varstva, kljub mladosti ni več otrok v smislu Konvencije in nima več posebnih pravic, ki jih zagotavlja Konvencija

UKREPI, KI POMENIJO POSEG V RODITELJSKO PRAVICO

I. PRAVNI TEMELJ UKREPOV

- nadzor nad izvrševanjem otrokovih pravic je zaupan **CSD** in **sodiščem**
- CSD in sodišče sta po zakonu dolžna in upravičena **poseči v izvrševanje roditeljske pravice**, kadar je ogrožen zdrav razvoj otroka ali kadar je to potrebno zaradi koristi otroka
- za poseg v roditeljsko pravico ni potrebno krivdno ravnanje staršev, ker je otroka potrebno zavarovati tudi kadar ga starši brez krivde zatajijo

II. UKREPI CENTRA ZA SOCIALNO DELO

UKREPI PO SPLOŠNEM POOBLASTILU

- CSD ima **splošno pooblastilo**, na podlagi katerega je dolžan storiti vse, kar je potrebno za **varstvo in vzgojo otroka** ali za **varovanje premoženjskih pravic in koristi otroka** (*preširoko in presplošno pooblastilo*)
- pri izbiri ukrepov za CSD veljata tudi **dve omejitvi**
 - CSD mora izbrati najustreznejši ukrep, starši naj bodo čim manj prizadeti, zagotovi naj se otrokova korist
 - CSD z ukrepom ne sme odvzeti otroka staršem, razen kadar to določa zakon

UKREPI, KI NE TERJAJO IZLOČITVE OTROKA IZ DRUŽINSKEGA OKOLJA

- CSD svetuje staršem, opozarja starše na napake, napoti starše na vzgojno, zdravstveno ali svetovalno institucijo, določi stalni nadzor nad izvrševanjem roditeljske pravice, pomaga staršem pri urejanju družinskih razmer...

UKREPI, KI SO POTREBNI ZA VARSTVO OTROKOVIH KORISTI

- odvzame staršem določena upravičenja, ki jih vsebuje roditeljska pravica, postavi pogoj, da mora je veljavnost kakšnega ukrepa staršev potrebno posebno dovoljenje...

PREDLAGA IZDAJANJE ZAČASNIH ODREDB RAZVEZNEMU SODIŠČU

- o varstvu skupnih otrok, o preživljanju...

POSEBNI UKREPI

- posebni ukrepi pomenijo **težji poseg v roditeljsko pravico**, z njimi se izloči otroka iz družinskega okolja staršev

ODVZEM OTROKA STARŠEM IN IZROČITEV DRUGI OSEBI ALI USTANOVI V VARSTVO

- ta ukrep se izpelje, **če so starši zanemarili otrokovo vzgojo in varstvo ali če starši ne delajo v otrokovo korist**
- otroka se izroči drugi osebi ali ustanovi v varstvo – smiselno se uporabljajo določbe o rejništvu
- **razlogi za odvzem** so lahko
 - razlogi na strani staršev: če starši zanemarijo otrokovo vzgojo in varstvo
 - objektivni razlogi: ogrožanje otrokovega telesnega in duševnega razvoja v okolju, v katerem živi
- **ni bistveno krivdno ravnanje staršev**, ne gre za kaznovanje staršev, ampak za **varovanje otrokovega interesa**
- ni potrebno, da bi škoda že nastala, dovolj je, da je otrokov razvoj ogrožen
- ukrep se izpelje tudi, če starši ne dajo soglasja za oddajo otroka

- CSD spremlja izvajanje tega ukrepa

ODDAJA OTROKA V VZGOJNI ZAVOD ZARADI OTROKOVIH SLABIH NAGNENJ

- gre za ukrep, pri katerem se otroka **odda v zavod** zaradi njegove **osebnostne ali vedenjske motenosti**, ki bistveno **ogroža** otrokov zdrav **osebnostni razvoj**
- ukrep se izpelje **na pobudo CSD** ali **na pobudo staršev**
- razlogi za ta ukrep so:
 - razlogi pri mladoletniku samem: je osebno ali vedenjsko moten
 - razlogi na strani staršev: starši zanemarjajo vzgojo in varstvo
- ukrep mora prenehati takoj, ko prenehajo razlogi zanj – mora se preverjati ali razlogi za ukrep še obstajajo
- ukrep lahko traja najdalj 3 leta, če je potrebno, ga je možno podaljšati še za 3 leta
- otrok je lahko v zavodu največ do dopolnjenega 18. leta, za naprej je potrebna njegova lastna privolitev

III. UKREPI SODIŠČA

ODVZEM RODITELJSKE PRAVICE

- sodišča imajo pravico do najtežjega posega v roditeljsko pravico – do odvzema roditeljske pravice
- pri odvzemu roditeljske pravice **ni namen kaznovanje** staršev, temveč **varovanje otrokovih koristi**
- ta ukrep se uporabi samo, če se otrokove koristi ne da zagotoviti drugače
- roditeljska se pravica odvzame, če roditelj ne izpolnjuje osnovnih zahtev skrbi za otroka, za njegovo življenje, zdravje in vzgojo, če ne zagotavlja osnovnih pogojev za razvoj otroka

ZAKONSKI RAZLOGI ZA ODVZEM PRAVICE

- **če roditelj hudo zanemarlja svoje dolžnosti do otroka**: opustitev skrbi za otroka, roditelj obnaša tako, kot da otrok ni njegov in da ne bo skrbel zanj, subjektivni odnos roditelja ni relevanten
 - če roditelj otroka zapusti
 - če roditelj s svojim dejanjem očitno pokaže, da ne bo skrbel za otroka
- **če roditelj zlorablja roditeljsko pravico**: roditelj ne dela v dobro otroka ali pa dela v nasprotju z njegovo koristjo
 - zavržna dejanja roditelja: okrutno ravnanje z otrokom, napeljevanje otroka h kaznivim dejanjem, k nemoralnemu življenju...
 - enkratno dejanje ali opustitev staršev: odvzem življenja drugemu roditelju, streženje otroku po življenju, seksualni zločin proti otroku
- pri razlogih za odvzem roditeljske pravice je treba upoštevati nevarnost ponovitve

VII. POSEGI V RODITELJSKO PRAVICO PO KONVENCIJI

- se otroka **ne sme ločiti od staršev proti njihovi volji**, razen če je to nujno potrebno zaradi otrokove koristi:
 - če starši otroka zanemarjajo ali zlorablajo
 - če starši živijo ločeno in je potrebno odločiti o otrokovem prebivališču
- v postopkih za ločitev otroka od staršev imajo po Konvenciji **vse prizadete stranke možnost sodelovati in izraziti svoje mnenje, tudi otrok**
- **otrok**, ki je ločen od staršev ima **pravico do osebnih stikov s starši**
- z vsemi možnimi sredstvi je treba **zavarovati otroka pred nasiljem, zlorabami, trpinčenji, zanemarjanjem**
- otrok ima **varstvo in pomoč države**, če je **prikrajšan za družinsko okolje** (*rejništvo, zavod, posvojitev*)
- pri vseh ukrepih, s katerimi se otroka izloči iz družinskega okolja staršev se **zahteva dolžnost občasnega preverjanja odločb**, če so ukrepi še potrebni (*ZZZDR to izrecno določa le pri oddaji otroka v zavod*)

- nekatere **Konvencijske določbe** je mogoče **uporabljati neposredno**
- čeprav Konvencija določa načelo enake odgovornosti, je pri nas še vedno prevladuje miselnost, da je **ob razvezi potrebno varstvo in vzgojo zaupati samo enemu roditelju**